

VÁRI FÁBIÁN LÁSZÓ

VÁSÁRTÉR

(RÉSZLETEK)

* * *

Be sem laktuk még a házunkat rendesen, amikor október közepe táján látogatónk érkezett. Zábolynak hívták, mint később majd megtudom. Hosszasan beszélt, gyözködte apámat valamiről, s beletelt vagy másfél óra is, mire az én apám megadta magát. Aztán felálltak az asztaltól, és benyitottak az üres házba. A látogató körbejáratta szemét a padlón, a falakon, megállapította, hogy ez a hely nagyszerű lesz, aztán elment. Anyám, aki eleinte tanácstalanul tekintett a semmibe, a végén feloldódott, s ő is azt mondta, hogy jó lesz. Mármint az a nyolcvan rubel, amelyet a szoba bérléséért fizet majd a két öreg, Varga bácsi és Varga néni, akikről utólag azt gondolom, hogy azért jöttek el sajátjukból, mert a vő útjában voltak. Apám havi keresete abban az időben úgy hat-hétszáz rubel lehetett. Nyolcvan rubelért tíz kiló cukrot, húsban számítva három kilót, kenyérből pedig egy egész hónapra valót adtak akkoriban. Ezek szerint jelentős gyarapodás elé néztünk.

A két öreg költöztetése kített egy délutánból. Ágyat, asztalt, két hokedlit, egy sötét színű kaszlit, valamint ruhaneműt, ágybelit, apróbb konyhai holmit hoztak be a szekérről, aztán Varga bácsi és aszott testű, halk szavú párja hozzáfogtak a rendrakáshoz. A hetven körüli, kissé köpcös és erősen kopaszodó öregember, akinek nevével azonos a mestersége is, legelőször munkaszalátát, a banklit helyezte el az utcára néző ablak alatt. Ennek lapján néhány agyonhasznált kaptafa, bőrhulladékok, kalapács, fa- és fémszögekkel megrakott konzervdobozok, ökölnyi darab szurok, egy gombolyag fonal kapott helyet, jobb oldalán, a vízszintes sorban bevert szögekre pedig fogókat és különböző késeket aggatott. Amint munkahelyét elrendezte, egy öreg plédbe tekert csecsemőnyi csomagot kezdett boncorászni, s abból egy régi, faragott szekrényes, ingás faliórát szedett elő. Ennek keresett lehetőség rangos helyet, majd megállt szeme a banklialtal fölötti falon. Miután beverte a szöveget a falba, nyújtózkodva próbálta helyére akasztani az öreg időmérőt, de valamelyik mozdulatába hiba csúsztatott, s az antik szerkezet

kisebb robajjal a szerszámos asztalkára rogyott. – Na, bazd meg! – csúszott ki száján mindjárt egy csúnya kifejezés, ami engem ugyan meglepett, de meg nem botránkoztatott, mert olyan szánni való, tehetetlen lett hirtelen a vén Varga, amint ott görnyedt a szétesett óraház fölött tanácstalanul...

Hármat sem érkeztem aludni, az öreg suszterhez beállított az első ügyfél. Szerencsétlen pára, bár ne tette volna! A Szikszóéktól örökölt házörzönk, bár állandóan láncon volt, megérezhette rajta a kunyhók szegényszagát, s ez nagyon felidegesíthette. Egy lépésre tán már el is haladt mellette a Birkés Róza nagyobbik lánya, amikor Bobi két lábra állva rávetette magát, s harapta, ahol csak érte. Épp a kapuban álltam, s mivel ilyet nem is feltételeztem eddig a kutyánkról, a látványtól szinte lebénultam. A nő keserves jajbékolására kiszaladt a házból Varga bácsi, s az út közben felkapott botjával visszaretentette a megvadult állatot. Be is húzódott az rögvest a bódéjába, onnan sandított ki a vénember fenyegető öklére, onnan hallgatta haragos szitkozódását.

– Fábjány úr, ez így nem lesz jó – fogadta Varga bácsi hamarosan a gyárból hazatérő apámat. – Ha ez a kutya továbbra is itt fog tanyázni, ha énnékem minden kuncsaftomat elijeszti, miből élünk meg? Na, tessék nekem eztet megmondani!

Apám, akit már útközben talált a rosszhír, beleizzadt a gondolatába is, hogy a kutya miatt a községi hatóság előtt majd magyarázkodnia kell. Ha Birkésék felmennek a komitetre,* akkor bizonyára így is van, ezért most feltehetette magában, hogy bármire hajlandó, csakhogya vénembert megbékítse.

– Nyugodjon meg, Béla bátyám – nézett büntudattal az öreg szemébe –, megígérem, hogy eltakarítom innen ezt a kutyát még ezen a héten. Ha másképpen nem megy, hát lelövetem.

Lelövetni azért mégsem kellett Bobit. Feltételezem, hogy kínálta apám fűnek-fának, csak szabaduljon meg a veszedelmes jószágától. Egyik délután aztán eljött érte Gyula keresztapám, aki hentes, nyakörvet tett rá, és elvitte.

– Na, ott legalább jó dóga lesz – mondta a vén Varga némiképp megnyugodva. S hogy mennyire igaza volt, azt leginkább a kutya felől érkező kedvező hírek támasztották alá. Így legalább mi is megnyugodtunk, az ügyfelek meg attól kezdve biztonságban adták egymásnak Varga bácsi ajtajának kilincsét.

Tekintélyes halmot rakott maga mellett az öreg az elnyútt, piszkos lábbelikből. Volt köztük olyan, amelyikre három foltot is fel kellett varrni, hogy ne kandikáljon ki belőle viselőjének bütyke, de ekkor már a talpat és

---

* Komitet – végrehajtó bizottság.

a sarkat is illett megigazítani egy-egy flekkel. Ha meglett végre a javítás, az egész lábbelit lekente valami vakítóan fekete, hamar száradó festékkel, s tenyerére állítva adta át gazdájának, mint valami elegáns ajándékot: – Tessék parancsolni. Olyan, akár az új. Aki igényesebb volt valamivel, szakadt felsőjű lábbelit nem vitt a mesternek, mert az már úgyszólván a tűzre való. Ellenben, ha egy formáját még jól tartó lábbelinek papírvékonyaságúra kopott a talpa, s azt nem akarta teljesen leszakítani, az nagyvonalúan rendelt egy féltalpalást. Az ilyen kuncsaftnak Varga bácsi ott helyben kiválasztotta a talpnak való bőrt. Kopogtatta és hajlítgatta, hogy alkalmasságát, minőségét bizonygassa, végül megkérdezte: – Jó lesz?

Hiszen jó is lett volna minden, ha a tél nem veszi olyan komolyan a dolgát, mert végül nagyon keményre és hosszúra sikeredett. A két öreg lakószobáját egy rakott téglatűzhelynek kellett volna melegen tartani, de tisztességes tüzelő híján képtelen volt eleget tenni az elvárásnak. Kapta az öreg a zsákot, lábbelijére a síkos, fagyos utak ellen rongyot tekert, és elindult a szeme után. Valamelyik közeli lakó száraz pincéjében elaszott, teljesen kiszikkadt karalábéját hordta az utcai szemétre kosárszám, az öreg ezt megtalálta, és szedegetni kezdte. Lerázta róla a havat, s mintha mérlegelné, hogy elég száraz-e, maga elé tartva megvizsgálta mindegyiket külön-külön.

– Hát maga meg mit válogat ott, Béla bácsi? – kérdezi a szomszédos házból kilépő Kékesiné.

– Gyertyánfát – feleli az öreg, s széles vigyorral felmutatja a kezében lévő darabot. Jókedvében rándult volna az arca vigyorba? Aligha. Akkor hát kínjában, az sokkal inkább hihető. Máskor ölnyi szalmát szerzett valahonnan, és begyújtani nem is kívánhatni jobbat. Attól lángra lobbannak a rongyok, a javíthatatlan lábbelik, bármilyen éghető kacat, s a téglaspór ettől jókedvre kerekedve, tisztességesen duruzsolt. Napközben még meg is voltak valahogy, de éjszaka, amikor a tűzhely is pihenőt tart, sokat vacoghattak, mert koruknál fogva, kedvük fogyatkozásában egymást sem tudták már felmelegíteni.

Hallom én egyszer, mondogatják, hogy erős hűgyszaga van az öregnek, nem lehet már lassan meglenni a közelében. De ha csak ennyi lett volna! Kiderült hamarosan, hogy a szalmazsák a bűnös, csak úgy hemzsegnek benne s körülötte a bolhák. És egyre gyengébb az öreg, egyre többször marad az ágyban, úgy néz ki, esélye sincs már, hogy testi romlásából kilábaljon. Az ilyesminek, persze, híre megy. Meg is ritkultak, gyérebben jöttek a kuncsaftok, majd elmaradtak teljesen. Nem is lehetett azon csodálkozni, ha elmaradt emiatt a labkér is. Az én apám eleinte hümmögött, ha

anyám kiborult a lakók miatt, végül rászánta magát, és elment az öregek már felnőtt gyerekeihez. Jöttek azok már másnap. Hoztak egy zsák tüzelőt, jól felfűtötték a szobát, megfűrosztotték, tiszta ágyba fektették az apjukat, de nem maradtak mellette. Meg lehet mindent s mindenkit érteni, hisz ott a család, a sok tennivaló, megvan mindenkinek a saját gondja. Mi viszont közletről tapasztaltuk, saját fülünkkel hallottuk éjszakánként, hogy a vén Varga egyre erősebben köhög, aztán, ha a köhögést egy időre letudta, fél óráig krakogott, köpködött. Nem segített rajta már a közelgő tavasz sem, pedig a bőséggel áradó napfény mindent elkövetett, hogy jobb kedvre derítse. Ma már azt gondolom, ő maga sem igazán kívánta a felépülést, ahhoz meg eléggé makacs volt, hogy csak úgy, minden vita nélkül megadja magát. Véletlen tanúja voltam egyszer, amint a magasba bámult hosszasan. Azt hiszem, az égben lakót próbálta megszólítani, de nehezen szánta rá magát. Aztán mégiscsak beszélni kezdett. Szavait én nem értettem, csak azt tudom, hogy feje az idegtől szinte rángott, amikor jobb karját indulattal a magasba emelte, és erőtlen öklével megfenyegette az eget. Ingujja visszargogyant eközben könyökéig, s a karja fehér volt, akárcsak a halál.

Február vége felé még éjszakánként fagyok voltak, de a március második fele megemberelte magát. Jó szelei és napjának áldott melege csakhamar felszikkasztották a sarat, s a hónap vége felé már szinte jól esett mezít-láb járni. Ugyanakkor bent a házban kutyavilág lett. A hirtelen jött melegben úgy elszaporodtak a bolhák, hogy az asszonyok tenyérrel söpörték meztelen lábaikról az éhes vérszívókat. Egyik szomszédasszonyunk tanácsára anyám bolhaport hozott, s jócskán meghintette a Varga bácsi szalmazsákját, ágya környékét, majd szórt belőle rendszeren a mi szobánk padlójára, s az ágyak alá is. Ettől azonban úgy megvadultak, hogy marásukat én is megéreztem, holott addig sohasem szerettem, a macskánk pedig, hogy fájdalmát nyilvánosságra hozhassa, meg-megugrott és kényeskedve felnyávo-gott minden egyes maráskor. De túl lettünk csakhamar ezen is.

Délutánonként az öreg már kimerészkedett az udvarra, kivitte magával a kis szurtos sámedlit, s leült. Látszott rajta, hogy bírja és élvezi a napot, de amint apámat meglátta, egész lénye elkomorodott. Meg se várta már, hogy a tartozását eszébe juttassák, nyomhatta a lelkét amúgy is, ezért mondta ő magától:

– Nyugoggyon meg, Fábjáný úr, észben tartom én, mennyivel vagyok adósa. Megfizetek nemsokára, meg teccik látni, megfizetek én mindent mindenkinek.

– Tudom én, Béla bátyám, nem félek én magától – válaszolt apám színlelt nyugalommal, mert nem vette már komolyan az öreg fogadkozásait.

Hanem aznap, éppen hogy sötétedni kezdett, Varga bácsi fogta a botját, és kicsoszogott a kisajtón. Úgy indult el, mintha csak a kinti világra lenne kíváncsi, de eltelt egy fél óra, majd másfél, máskor ilyenkor már le szokott feküdni, s az öreg még mindig nem volt a házban. Mariska néni ájtott hozzánk, a kezét tördelte, szeméből dől az aggodalom, arcán megtelepedett a félelem:

– Istenem, most mihez fogjak, hát hova mehetett? Segítsenek, drága Fábjárny úr, ha Istent ösmernek, aggyanak tanácsot, kihez forduljak, mert érzem, hogy ennek jó vége nem lesz.

– Ugyan már, Varga néni – kezdte apám nyugtatgatni –, elő fog kerülni, meg tetszik látni. Biztos, csak a jányát ment el megnézni, hisz hetek óta nem látta. De az is lehet, hogy ott rosszul lett, ezért lefektették.

– Teccik látni, ez az, amit nem tudok elképzelni rulla. Nálamnál jobban senki se ösmeri. Olyan nincs, hogy ű a jányához elmenjen, ha ű ezt képes vót velünk megtenni. Ű annál sokkalta büszkébb.

– Jól van, Varga néni, én kimegyek, szétnézek a környéken, biztosan tanálok valakit, aki látta, egy ember csak nem veszhet el nyomtalanul?

Apám oda volt, kereste, amerre csak értelmét látta, és elment Zábolyékhoz is. Kiderült, hogy valóban járt ott. Igaz, csak pár percre ment be, megnézte őket, majd elköszönt s elindult, ők azt gondolták, haza. A hírre, hogy otthon nincs, elkomorodtak, s keresésére indultak ők is. Hiába. Másnap reggel azonban jött valaki szólni, hogy az Akácokban megtalálták a bakancsát, ruháját. Úgy gondolta szegény, azt nem viszi magával, valaki tán majd hasznát veheti. Az igazi fordulat azonban harmadnap délután állt be. Szilágyi Menyus, a szerencsétlen, ott feneklőzött az Akácok alatt, s a horga egyszer csak megakadt valamiben. Az akasztáskor szép nagy süllőre vagy csukára számított, de hamar lefittyedt a szája, mert a zsákmány egyáltalán nem vitte a zsinórt. De ha már egyszer így esett, óvatosan partra húzta a vén Varga tetemét.

A hírre nálunk is megmozdult a ház, apám gondolkodás nélkül a helyszínre rohant. Ismertem jól az Akácokban való járást, hát elindultam utána magam is. Volt már ott vagy egy tucatnyi ember, köztük, mappával kezében egy sötétkék egyenruhás milicista, valamennyien a felpuffadt hulla körül álltak. Megálltam valamivel távolabb, de így is láttam, amit nem kellett volna, s az már fel sem vetődött bennem, hogy közelebb menjek. Olyan hihetetlen, valószerűtlen volt így is, hogy az a mindig szurkos, örökké feketében járó ember most annyira fehér.

Aznap éjszaka sehogyan sem akart az álom rám találni. Az a kényszerképzet gyötört, hogy nem vagyok a szobában egyedül. Talán a Varga bácsi

lelve jár itt, hogy búcsút vegyen a háztól, de lehet, hogy a nagyságos halál küldött maga helyett valakit. Addig forogtam vackomon, addig fárasztottam az elmém, hogy sorsom fölött sajnálkozva sírni kezdtem. Előbb csak magamban, csendesesen, aztán a mellkasom is rángatózni kezdett, majd felzokogtam hangosan. Szüleim meghallották, és halálra riadtan tolták rám az ajtót. A tudat, hogy nem vagyok már védtelen, kissé megnyugtató, de a kérdésekre jó fél percig nem tudtam még válaszolni, úgy ikegtem. Kis idő múltán szakadozva, levegő után kapkodva megszólaltam:

– Ha anyu meg apu is meg fog öregedni... és egyszer majd meghalnak... és majd én is nagyon öreg leszek és meghalok... akkor... akkor ki fog engem eltemetni?

Anyám a fejéhez kapott, és hangos sírásba kezdett:

– Drága Szűzanyám, hát hogy tudhat ilyesmi még az eszébe is jutni?

Apám finoman csillapította, majd fölém hajolt, a félhomályban megkereste a kezemet, majd amikor úgy érezte, hogy csillapszik testemben a remegés, így beszélt hozzám:

– Tudod, kisfiam, az még nagyon sokára lesz. Én, látod, mostan még nagyon erős vagyok, dolgozok, sokáig tudok rátok vigyázni. Egyszer majd valóban eljön az idő, amikor mi is megöregszünk és meghalunk, de akkor már te is felnőtt és pont ilyen erős leszel, és neked is lesz feleséged, és lesznek gyerekeid, akik öregségedben majd gondolnak rád, és ha arra kerül a sor, szépen eltemetnek, ahogyan illik. De ne törd te még ezen a fejedet, rengeteg minden történik addig veled és körülötted. Meglátod... meglátod majd, minden jó lesz végül.

Apám szavai abban a pillanatban hatottak, s ha meg is kapaszkodott a szívemben valami kóbor és erőszakos félelem bogánca, a következő percben már el is enyészett. Hát hogy nem tudott ez nekem is eszembe jutni? De nem baj, az a fontos, hogy így van, az én apukám azt tudja... Beszélhet ez után bárki bármit, csúfolkodjanak csak, hogy szeretős-mártás, kendermagos paprikás, én nem fogok majd tiltakozni, ha azt kérdezi valaki, hogy van-e már szeretóm. De egy biztos: nem Mikola Klári lesz az. Vagyis lehet, hogy mégis Klári lesz a neve, de az egy egészen más Klári. A keresztmamám három lánya közül a legkisebb, az tetszik nekem. Idősebb ugyan tőlem vagy két évvel, de mit számít az? Az a két év nem lehet hátránya egy olyan lánynak, akinek félszőke, félbarna és vällig érő, gyönyörű göndör a haja.

* * *

Egy ideje néhány ráérős, fiatalabb korú férfi muszlinkendőkkel és selemharisnyákkal házal a Vásártéren. Miért is ne, ha egyszer itt a lehetőség egy kis könnyű keresetre? Az Ausztriából hazafelé szállingózó orosz katonák tucatszám hozzák az errefelé még csak hírből ismert divatcikkeket, az újdonsült kupecsek meg átveszik és továbbadják, mert kiváló ösztönrel ráéreztek, hogy a finomabb portékának kezd már mifelénk is szeme lenni. Heti egy-két alkalommal kopognak be azokba a házakba, ahol nagylányt, fiatalasszonyt sejtének, mert melyik fehérnép ne sóvárogna a szépséget szolgáló apróholmi után? Izgatottan veszik kézbe, kibontják a mindössze levélborítéknyi kis csomagot, óvatosan kézfejükre húzzák, majd a fény felé tartják a harisnyát, és szemük-szájuk mosolyog a gyönyörűségtől. Az egyik teljesen testszínű, enyhe füstárnyalatú a másik, ránézésre feketének látszó, de viselés közben varázslatosan áttetsző a harmadik, és könnyű mindegyik, akárcsak a lehelet. Az én apám is kifizet legalább két párat, mert egy ebből nem sokat ér. Kényes holmi, könnyen szakad, vagy épp elég az is, ha egy óvatlan mozdulattal beakasztott szem felszalad rajta, aztán ki tudja, mikor lesz kapható megint? De egy bordó, zöld és kék színekben játszó muszlin sálát is kifizet apám, hadd legyen teljesebb az anyám öröme. S egy hét múlva, amikor Szenátor, a Nina fia szintén beállít egy kisebb árukészlettel, apám röviden tudtára adja, hogy meg se hajlandó nézni, mert néhány napja kötött már hasonló ügyben üzletet. Szenátor azonban nem olyan legény, akit csak úgy le lehet rázni. Ha már egyszer bent van a házban, össze kell, hogy jöjjön valami kis seft.

– Laci Bácsi – nyúl leberdzsekének belső zsebébe –, maga egy tanult, okos ember. Egy ilyen príma töltőtollat nem szeretne? Ez mindegyik olyan egyenletesen és simán ír, mintha a legfinomabb ceruza lenne.

Nekem alig van még fogalmam az íróeszközök használatáról, de amint letesz az asztalra három takaros kis tollat, arra gondolok, hogy szívesen megtartanám valamelyiket. Apám odasandít éppen, de amíg ki nem derül az ára, csak taláalomra emel fel egyet. Sötétzöld, finom márványmintás kaucsuktoll, a szétcsavarható helyeken aransárga erősítő gyűrűkkel. Lehúzza a kupakját, látja, hogy aranyhegy sárgállik benne.

– Oszt ezért mennyit kérnél, te fiú?

– Mint magának, Laci bácsi, odaadom tizenöt rubelér’.

– Sok lesz az, te fiú! De ha neked eladó, egy tízest adhatok érte.

– Ezt a tollat egy tízestér’? Na adjon csak egy papírt! – szól ingerülten a kupec, de amíg apám körüléz, ő felkap a nagyanyám bevetett ágyáról egy

újságot, s fehér felületet keres rajta, hogy az írószerszámot kipróbálja. A kezében maradt lendülettel írást imitáló hullámvonalat rajzol, de a kék tintanyom szemmel láthatóan megvastagszik, szétfut az újságpapíron.

– Na látod? Nem ér ez még egy tízest se, de ha már kimondtam, nem csinálhatok a számból feneket.

– Jó’ van, na! Aggya ide azt a tízest, legfejjobb ráfizetek, de azt megmondom, hogy magával én többet nem üzletelek...

Hát valahogy így zajlott az életünk: aprócska eseményekkel, csendességben, s mire eluntuk volna magunkat, akkorra mindig bezörgetett valami újabb változás. Egy alkalommal apám azzal a hírral állított haza, hogy ismét lakóink lesznek, de most felsőbb utasításra. Az a helyzet, magyarázta, hogy nemcsak muszlinkendőkkel és harisnyával kereskedő közkatonák érkeznek Ausztriából, hanem katonatisztek is asszonyokkal meg gyerekekkel. Nekünk is be kell látnunk, hogy őket nem lehet kaszányába küldeni. A gyárban röpgyűlésre hívták össze a dolgozókat, s ott meg is ígérte a bíró, hogy rábírnak mindenkit, akik saját szükségletüknél nagyobb lakóterülettel rendelkeznek – mindössze hat-nyolc hónapról van szó –, hogy osszák meg fedelüket tíz vagy tizenkét családdal. Ennyit valóban megtehet a község, meg aztán értük is fizet majd valami kis lakbért a tanács, ami egyáltalán nem mellékes.

Hozzánk egy háromtagú család érkezett. Nevükre, hisz nem sok alkalmunk volt velük tartósabban érintkezni, nem emlékszem, de az örökre megragadt bennem, hogy a családfő legelőször egy gyapjútakaróba göngyölt tárgyat hozott be a házba. Ott, miután szétnézett, egy berámázott arcképet bontott ki a pokrócból, annak igyekezett méltó helyet keresni az ablakkal szemközti falon. Én ránézni sem igen szerettem az ezüstös ráámában lakó tömött bajszú emberre, akinek szúrós szeme – nekem úgy tűnt – követi a szoba lakóinak minden mozdulatát. A kapitány, ahogy apám emlegette, annál inkább odavolt érte. Ha részegen jött haza, fél órát is tudott állni előtte. Bizonyára az ő házi szellemét ábrázolta, mert olykor beszélt hozzá, s egyszer azon kaptam, hogy sírva csókolgatta. De voltak az orosz tisztnek ennél rémisztőbb dolgai is.

Egy alkalommal furcsa, kisbőröndszerű szerkezetet, valami gramafont vagy mit hozott haza, ünnepélyesen az asztalukra helyezte, fedelét felnyitotta, majd egy fekete korongot helyezett rá, és egy kis fogantyúval kurblizni kezdte. Aztán kapcsolt rajta valamit, a lemez forogni kezdett, és folyamatos sistersgéssel kísérve megszólalt a méltóságteljes zene. A kapitány ekkor kihúzza magát, hangos éneklésbe kezdett, s szigorúan nézett apámra, hogy ő miért nem teszi

ugyanezt? Apámnak, ha egyszer megjárta a sztálini légereket, ismernie kellett a szovjet himnuszt, de úgy tett, mintha most hallaná először, és tagadólag rázta a fejét. Az orosz erre revolvertáskájához nyúlt, és kirakta a fegyvert az asztalra, s most már erélyesebben intette apámnak, hogy énekeljen. Anyám ijedten húzott magához, de én nem tudtam levenni a szememet apámról, aki ekkor már engedelmesen állt, és a bizonyára ismerős dallamot lá-lázva megpróbált részt venni a produkcióban. Albérlónknek azonban ez nem volt elég. Megállította, majd újraindította a lemezt, s szótagolva rágta apám szájába az első sort, amit néhány év múlva majd nekem is be kell vágnom: Szo-juz nye-ru-si-möj reszpublik szvo-bod-nökh... És apám keserűségét leküzdvé ismétli, éneklí az oroszsal, csak hogy nekünk bajunk ne legyen.

Az orosznéra már alig emlékszem, de négy-ötéves forma kislányuk törékeny kis alakja az évtizedek homályán is áttetszik nekem. Ha anyjának házon kívül akadt dolga, Tányát átkísérte a mi szobánkba, s bár egymás nyelvét nem értettük, a játék örömeiben tökéletesen egyek tudtunk lenni. Társult hozzánk ilyenkor vidám természetű tarka macskánk is, akinek nevet ugyan nem volt szokás adni még akkoriban, ennek ellenére nekem – legalábbis házon belül – leghűségesebb pajtásom volt. Magammal teljesen egyenrangúnak tartottam, s hogy a játékban ő is egyenrangúnak tekintsén, lehasaltam a háziszóttos pokrócokkal takart padlóra, s felvettem azt a pózt, amelyből ő a konyha másik sarkából támadni szokott. Hátrafelé kúsztam, mintha nagyon tartanék tőle, s a macskának ez minden jel szerint imponálhatott, mert szorosan a padlóhoz lapulva figyelni kezdett, felmérte a távolságot, majd két ügyes ugrással előttem termett, s kiosztotta fejemre puha mancsának kíméletes pofonjait. Ismerkedésképpen ezt a kis műsort játszottuk le a kislány előtt, aki mindezen jóízűen, hosszasan nevetett.

Így talált ránk apám, ebben a meghitt hangulatban, amikor a gyárból hazajött. Egy újságpapírból csavart zacskóban gyümölcsízű cukorkát tett elénk, s láthatólag elégedett volt a fiával, aki könnyen bizalmába fogadta az orosz kislányt. Öröme csak akkor lehetett volna teljesebb, ha ezt az önfeledt, baráti együttlétet a kapitány is látja. Valóban így érzett? A kislányt illetően azt mondhatnám – talán, ám azon túl bizonyára csak szerepet játszott, mert irtózott a rendszerellenesség gyanújának még az árnyékától is, s hogy miért, arra csak ő adhatott volna kimerítő választ. Én csak annyit tudok, hogy harmincéves korára az élet erre tökéletesen megtanította, vagy inkább rákényszerítette, s hogy a leckét örökre eszébe vesse, időnként jeleket is küldött neki. Egyet, hogy túl sokáig ne barangoljak az emlékezésben, még aznap délután.

Tányával az asztal alatt fészket készítettünk magunknak, majd leheveredve, fél könyökre támaszkodva a macskát kezdtük babusgatni. Úgy hajoltunk fölé, mintha gyermekünk lenne, s az állat szeretetünket elfogadva elégedetten dorombolt. De egy idő után eluntam az egészet, s egy bukfcenccel kipenderültem az asztal alól. A lányka ennek a mutatványomnak is szívből örült, s jelezte, hogy megpróbálja ő is. A bukfcence azonban kissé félresikeredett, oldalára fordulva fejezte be, s miközben fel akart állni, hirtelen köhögni, majd fuldokolni kezdett, s közben úgy kapott a levegő után, mintha nem lenne belőle elég. A cukorka! – kiáltottam kétségbeesve, de apám már felpattant a rádió mellől, s a gyerek hátát csapkodta tenyerével. Egy rövid pillanatra úgy tűnt, mintha megszűnt volna légszövében az elzáródás, de a gyermek hirtelen levegő után kapott, és a cukorkát visszazippantotta. Újabb fuldoklási roham jött rá, de nem volt már ereje köhögni sem. Apám két vállánál fogva rázta, ismét a hátát kezdte csapkodni, de úgy tűnt, hiába. A lányka szeme fennakadt, nyaka, arca kékülni kezdett. – Istenem, Istenem, ne hagyd, hogy itt haljon meg! – kiáltotta apám kétségbeesve, sírva, majd felkapta és rohant vele ki a házból – talán a szomszédoktól, talán a zöldkereszt dolgozóitól remélve segítséget, de a nyirkos lépcsőn megcsúszott és a gyerekekkel együtt elvágódott. Ő maga a lépcső közepe táján landolt, a Tánya kis teste meg elgurult a karjai közül az utolsó lépcsőfokon is túlra.

– Istenem, hát még ezzel is büntetsz?! Hát összetörve kell a koporsóba tenni?! – tört ki belőle a retentő keserűség, de mire derekát fogva feltápáskodott, a kislány már ült, és ujjai közt a félig elszopott, vétkes cukordarabot mutogatta.

Évek múltán is felemlgette apám ezt kellemetlen emlékű, mégis szerencsés kimenetelű esetet. – Egyedül a Jóisten lehetett volna a tanúm – mondogatta –, hogy nem én okoztam a halálát, de pont őt melyik szovjet bíróság állította volna mellém, hogy tanúskodjon?